

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

ในปี 2547 กระทรวงสาธารณสุขรายงานว่า มีผู้ป่วยมะเร็งรายใหม่เพิ่มขึ้น 100,000 คน และมีผู้เสียชีวิตโดยโรคมะเร็งถึง 45,000 คน¹ ซึ่งสาเหตุหลักประการหนึ่งที่ทำให้เกิดโรคมะเร็ง คือ การบริโภคอาหารที่ไม่ปลอดภัย ในขณะที่ผู้บริโภคเริ่มตระหนักถึงโทษของการบริโภคสินค้าที่ปนเปื้อนสารเคมี รวมทั้งเชื้อโรคต่างๆ ที่ปนเปื้อนมากับสินค้าเกษตรที่บริโภค เช่น สารเร่งเนื้อแดงในเนื้อหมู โรคไข้หวัดนกในเนื้อไก่ และโรควัวบ้าในเนื้อวัว เป็นต้น ดังนั้น แนวความคิดเกี่ยวกับการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารที่ปราศจากโรคภัยและสารพิษหรือสินค้าเกษตรอินทรีย์ จึงเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในประเทศไทยจะมีแนวความคิดในเรื่องการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ แต่ในปัจจุบันตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ภายในประเทศยังไม่เติบโตทั้งๆ ที่สินค้าเกษตรอินทรีย์เป็นสินค้าที่รัฐบาลให้การส่งเสริม รวมทั้งผลักดันให้เป็นวาระแห่งชาติ (ตารางที่ 1.1) ปัจจุบันสินค้าเกษตรอินทรีย์ของไทยยังไม่แพร่หลายในตลาดทั้งใน และต่างประเทศ ซึ่งข้อมูลล่าสุด ณ เดือนมิถุนายน 2548 มีจำนวนผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และโครงการที่ผ่านการรับรองโดยสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์เพียง 58 รายเท่านั้น (ตารางที่ 1.2) รวมทั้งมีการรับรองสินค้าเกษตรอินทรีย์เฉพาะทางด้านพืชเท่านั้น ส่วนทางด้านปศุสัตว์อินทรีย์ยังไม่มี การรับรอง ปัญหาส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากความไม่แน่นอนทางด้านผลตอบแทนที่จะได้รับจากการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์เทียบกับผลตอบแทนที่ได้รับจากการผลิตสินค้าเกษตรธรรมดา

¹ หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน, 8 กันยายน 2547.

ตารางที่ 1.1

พัฒนาการของการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์

ปี พ.ศ.	การส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์
ปี 2532	องค์กรพัฒนาเอกชนและผู้นำเกษตรกรได้ริเริ่มแนวคิดในการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ขึ้นเพื่อเป็นเกษตรทางเลือก
ปี 2535	กรมส่งเสริมการส่งออก กรมวิชาการเกษตร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันจัดทำโครงการผลิตพืชอินทรีย์ 5 ชนิด คือ หน่อไม้ฝรั่ง ข้าวโพดฝักอ่อน กระเจี๊ยบหวาน กล้วยไข่ และสับปะรด เพื่อส่งไปจำหน่ายในต่างประเทศ
ปี 2538	องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรผู้บริโภค สถาบันวิชาการ หน่วยงานของรัฐ และเครือข่ายร้านค้าสีเขียวได้ร่วมกันก่อตั้งสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) ขึ้น เพื่อทำหน้าที่เป็นองค์กรอิสระในการให้บริการตรวจสอบและรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย ซึ่งปัจจุบัน มกท. เป็นองค์กรเดียวในประเทศไทยที่ได้รับการรับรองจาก International Organic Accreditation Service (IOAS) แล้ว
ปี 2540	กรมวิชาการเกษตรแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารงานวิจัยและพัฒนาเกษตรอินทรีย์
ปี 2542	สมาชิเกษตรกรรมทางเลือกได้เริ่มทำการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ขึ้น
ปี 2544	รัฐบาลมีนโยบายผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางในการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ โดยกระทรวงเกษตรฯ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ขึ้น เพื่อดำเนินการตามนโยบายดังกล่าว
ปี 2545	กรมวิชาการเกษตร จัดทำมาตรฐานพืชอินทรีย์ของประเทศไทย และได้ประกาศลงในราชกิจจานุเบกษา
ปี 2547	รัฐบาลผลักดันให้สินค้าเกษตรอินทรีย์เป็นวาระแห่งชาติในปีพ.ศ. 2548-2552

ที่มา: จากการรวบรวมของผู้ศึกษา

ตารางที่ 1.2

จำนวนผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และโครงการที่ผ่านการรับรองโดยมกท.

ประเภท	จำนวนที่ผ่านการรับรอง
ผู้ผลิตรายเดียว	32
โครงการ/กลุ่มผู้ผลิต	15
ผู้ประกอบการ	9
ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์จากป่า	2
รวม	58

ที่มา: สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.)

เพื่อที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้ประเทศไทยมีการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น รวมทั้งวัตถุประสงค์ที่จะให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ ก่อนที่รัฐบาลจะเข้าไปส่งเสริมให้ผู้ผลิต (หรือ เกษตรกร) หันมาผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ทดแทนสินค้าเกษตรธรรมดาควรมีการศึกษาพฤติกรรมทางด้านผู้บริโภคเสียก่อน เพื่อป้องกันปัญหาการส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์แต่ไม่มีตลาดมารองรับ

ดังนั้น การศึกษาถึงความเต็มใจที่จะจ่ายของผู้บริโภค และปัจจัยสำคัญที่กำหนดความเต็มใจที่จะจ่ายของผู้บริโภคจึงมีความสำคัญ เนื่องจากหากผู้ผลิตทราบถึงความเต็มใจที่จะจ่ายของผู้บริโภคโดยเฉลี่ย จะช่วยให้ผู้ผลิตตัดสินใจได้ว่าควรหันมาผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์หรือไม่ ซึ่งผู้ผลิตที่มีศักยภาพในการผลิตเพียงพอจะตัดสินใจมาผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์

ในขณะที่ การศึกษาถึงปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดความเต็มใจที่จะจ่ายของผู้บริโภคจะช่วยให้รัฐบาล หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) สามารถใช้มาตรการส่งเสริมหรือสนับสนุนตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ได้อย่างเหมาะสม²

² สินค้าเกษตรอินทรีย์จัดเป็นสินค้าประเภท Credence Goods (สินค้าที่ผู้บริโภคไม่สามารถทราบถึงคุณภาพของสินค้าได้แม้ภายหลังจากการบริโภค) ซึ่งรัฐบาลหรือหน่วยงานที่เป็นกลางอาจต้องเข้ามามีบทบาทในการแก้ปัญหาความไม่สมมาตรของข้อมูลข่าวสารระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค เนื่องจากผู้ผลิตเพียงฝ่ายเดียวไม่สามารถแก้ปัญหาดังกล่าวได้ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในบทที่ 2 หัวข้อความไม่สมมาตรของข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับคุณภาพของสินค้า)

เช่น หากผลการศึกษาพบว่า ผู้บริโภคที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสินค้าเกษตรอินทรีย์มาก จะมีความเต็มใจที่จะจ่ายมาก หน่วยงานภาครัฐอาจใช้มาตรการส่งเสริมตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ผ่านการประชาสัมพันธ์ให้ผู้บริโภคมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสินค้าเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การหาค่าความเต็มใจที่จะจ่ายสำหรับสินค้าเกษตรอินทรีย์โดยรวมนั้น อาจทำได้ยาก เนื่องจากผู้บริโภคอาจไม่สามารถระบุค่าความเต็มใจที่จะจ่ายได้อย่างชัดเจน ดังนั้น ในการศึกษาจึงเลือกที่จะศึกษาเฉพาะสินค้าเนื้อสุกรอินทรีย์เท่านั้น เนื่องจากสินค้าสุกรเป็นสินค้าที่ประเทศไทยผลิตและบริโภคในประเทศในสัดส่วนที่สูงมากเมื่อเทียบกับสินค้าปศุสัตว์ชนิดอื่น (ตารางที่ 1.3)

ตารางที่ 1.3
สถิติที่สำคัญเกี่ยวกับสุกรในประเทศไทย

	2545	2546	2547
จำนวนฟาร์มการค้า (ฟาร์ม)	8,259	9,265	9,570
ผลผลิต (ล้านตัว)	9.925	10.163	10.415
ใช้ในประเทศ (ล้านตัว)	9.75	10.05	10.29
สัดส่วนการใช้ในประเทศต่อผลผลิต (%)	98.2	98.9	98.8

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อหาค่าความเต็มใจจะจ่ายส่วนต่างราคาสูงสุดโดยเฉลี่ย (Mean of maximum willingness to pay for price premium: Mean of MWTP) สำหรับสินค้าเนื้อสุกรอินทรีย์เมื่อเทียบกับเนื้อสุกรธรรมดา 1 กิโลกรัมของผู้บริโภคเนื้อสุกร
2. เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดความเต็มใจที่จะจ่ายสำหรับสินค้าเนื้อสุกรอินทรีย์ของผู้บริโภคเนื้อสุกร

1.3 ขอบเขตในการศึกษา

ศึกษาค่าความเต็มใจที่จะจ่าย และปัจจัยกำหนดความเต็มใจที่จะจ่ายสำหรับสินค้าเนื้อสุกรอินทรีย์ โดยใช้การออกแบบสอบถามผู้บริโภคนับ 50 ตัวอย่าง สำหรับการทำ Pre-survey และ 400 ตัวอย่าง สำหรับ Final-survey

กลุ่มตัวอย่างผู้บริโภคนเนื้อสุกรที่ใช้ในการศึกษา คือ พ่อบ้านหรือแม่บ้านที่อาศัยอยู่ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร เนื่องจากเชื่อว่าเป็นกลุ่มคนที่มีอำนาจในการตัดสินใจซื้อเนื้อสุกรของครัวเรือน (ดูความหมายของพ่อบ้านหรือแม่บ้าน ได้ในหัวข้อ 1.6 คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา)

1.4 วิธีการศึกษา

1. ใช้วิธีการสำรวจค่าความเต็มใจที่จะจ่ายของผู้บริโภคโดยการออกแบบสอบถามประเภทสมมติเหตุการณ์ให้ประเมินค่าโดยถามปลายปิด 2 รอบ (Double Bounded Closed-ended Contingent Valuation Method)

2. นำผลที่ได้จากแบบสอบถามไปวิเคราะห์เชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการทางเศรษฐมิติที่เรียกว่า แบบจำลอง Double Bounded Logit Model

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เมื่อทราบค่า Mean of MWTP จะทำให้ผู้ผลิตสามารถตัดสินใจได้ว่าควรหันมาผลิตสินค้าเนื้อสุกรอินทรีย์หรือไม่ และสามารถกำหนดราคาสินค้าเนื้อสุกรอินทรีย์ได้อย่างเหมาะสม (เพื่อให้ได้รับระดับราคาส่วนต่างที่ทำให้ผลตอบแทนจากการขายสุกรอินทรีย์มากกว่าการขายเนื้อสุกรทั่วไป)

2. เมื่อทราบถึงปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดความเต็มใจที่จะจ่ายของผู้บริโภคจะทำให้รัฐบาล หรือหน่วยงานกลาง เช่น สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) สามารถนำผลจากปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดความเต็มใจที่จะจ่ายไปกำหนดนโยบาย หรือมาตรการในการส่งเสริมตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ได้อย่างเหมาะสม

3. ทำให้ทราบถึงลักษณะทั่วไปทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของผู้บริโภค และความคิดเห็นและทัศนคติของผู้บริโภคที่มีต่อสินค้าเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งสามารถนำวิธีการศึกษานี้ไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการศึกษา และวิเคราะห์ความเต็มใจที่จะจ่ายในสินค้าชนิดอื่น

1.6 คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

- พ่อบ้านหรือแม่บ้าน หมายถึงผู้ที่เคยซื้อเนื้อสุกรในซูเปอร์มาร์เกต มีหน้าที่รับผิดชอบในการเลือกซื้ออาหารสำหรับสมาชิกในครัวเรือนเป็นประจำ มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป และอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร

- ค่าความเต็มใจที่จะจ่ายราคาส่วนต่างสูงสุดโดยเฉลี่ย (Mean of MWTP) คือ ค่าเฉลี่ยของความเต็มใจที่จะจ่ายของผู้บริโภคที่ทำให้รรถประโยชน์ของตนเองในการเลือกบริโภคเนื้อสุกรอินทรีย์ไม่ต่างจากอรรถประโยชน์ในการเลือกบริโภคเนื้อสุกรธรรมดา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ค่าเฉลี่ยของ Compensation Variation ของผู้บริโภคแต่ละคนนั่นเอง (ดูรายละเอียดได้ในบทที่ 2 หัวข้อความเชื่อมโยงระหว่าง CV/EV และ WTP/WT A)

- เกษตรอินทรีย์ (Organic agriculture) หมายถึง ระบบการจัดการผลิตด้านการเกษตรแบบองค์รวมที่เกื้อหนุนต่อระบบนิเวศ รวมถึงความหลากหลายทางชีวภาพ วงจรชีวภาพ โดยเน้นการใช้วัสดุธรรมชาติ หลีกเลี่ยงการใช้วัตถุพิษจากการสังเคราะห์ และไม่ใช้พืชสัตว์ หรือ จุลินทรีย์ ที่ได้มาจากเทคนิคการดัดแปรพันธุกรรม (Genetic modification) หรือพันธุวิศวกรรม (Genetic engineering) ที่มีการจัดการกับผลิตภัณฑ์ โดยเน้นการแปรรูปด้วยความระมัดระวัง เพื่อรักษาสภาพการเป็นเกษตรอินทรีย์ และคุณภาพที่สำคัญของผลิตภัณฑ์ในทุกขั้นตอน

- ปศุสัตว์อินทรีย์ (Organic livestock) หมายถึง ระบบการผลิตปศุสัตว์ที่มีความสัมพันธ์กลมกลืนระหว่างผืนดิน พืชและสัตว์ที่เหมาะสม เป็นไปตามความต้องการทางสรีรวิทยาและพฤติกรรมสัตว์ ประกอบด้วยวัตถุดิบอาหารสัตว์ การจัดการฝูงสัตว์และระบบการจัดการฟาร์ม ที่ก่อให้เกิดความเครียดต่อสัตว์น้อยที่สุด เพื่อส่งเสริมให้สัตว์มีสุขภาพที่ดี เน้นการป้องกันโรคโดยอาศัยการจัดการฟาร์มที่ดี และหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี ฮอโมน และยาปฏิชีวนะ

- เนื้อสุกรอินทรีย์ (Organic pork) เป็นหนึ่งในสินค้าปศุสัตว์อินทรีย์ ซึ่งความแตกต่างระหว่างเนื้อสุกรอินทรีย์และเนื้อสุกรชนิดอื่นๆ สามารถดูได้จากตารางที่ 1.4 ในขณะที่ข้อกำหนดและเงื่อนไขในการผลิตเนื้อสุกรอินทรีย์สามารถดูรายละเอียดได้ในภาคผนวก ก.

ตารางที่ 1.4
ความแตกต่างของเนื้อสุกรอินทรีย์กับเนื้อสุกรชนิดอื่นๆ

กระบวนการผลิต	เนื้อสุกรอินทรีย์ (มาตรฐาน มกท.)	เนื้อสุกรอนามัย	เนื้อสุกรธรรมดา
การใช้สารเร่งเนื้อแดง	ไม่ใช่	ไม่ใช่	ใช้ได้
การใช้ฮอร์โมนสังเคราะห์	ไม่ใช่	ใช้ได้	ใช้ได้
การให้ยาปฏิชีวนะ เพื่อเร่งการเจริญเติบโต	ไม่ใช่	ใช้ได้	ใช้ได้
การใช้การใช้วัตถุพิษอาหารสัตว์	อินทรีย์	ไม่อินทรีย์	ไม่อินทรีย์
การให้ยาปฏิชีวนะ เพื่อรักษาโรค	ใช้ได้ (แต่มีระยะเวลากำหนด)	ใช้ได้ (แต่มีระยะเวลากำหนด)	ใช้ได้
การใช้การตกแต่งพันธุกรรม (GMOs)	ไม่ใช่	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล

ที่มา: สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) และกรมปศุสัตว์

1.7 องค์ประกอบของวิทยานิพนธ์

บทที่ 1 บทนำ จะกล่าวถึงที่มาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการศึกษา ขอบเขตในการศึกษา วิธีการศึกษา ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ และคำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

บทที่ 2 ทฤษฎีและวรรณกรรมปริทรรศน์ ในส่วนแรกจะกล่าวถึงกรอบความคิดทางทฤษฎี ได้แก่ ความไม่สมมาตรของข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับคุณภาพของสินค้า วิธีการหาความเต็มใจที่จะจ่ายแบบ Contingent Valuation Method (CVM) วิธีการ Close-ended CVM และความถูกต้องแม่นยำและความน่าเชื่อถือของวิธี CVM ในส่วนที่สอง คือ วรรณกรรมปริทรรศน์

บทที่ 3 วิธีการศึกษา จะกล่าวถึงแบบจำลองที่ใช้ในการศึกษา รวมทั้งความหมายและความสัมพันธ์ที่คาดหมายของตัวแปรที่ใช้ในแบบจำลอง

บทที่ 4 ข้อมูลและการสำรวจภาคสนาม จะกล่าวถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิธีการสำรวจภาคสนาม ผลจากการสำรวจภาคสนามทั้ง Pre-survey และ Final-survey และข้อมูลทางสถิติเบื้องต้น รวมทั้งการเลือกแบบจำลองที่เหมาะสม

บทที่ 5 ผลการศึกษา จะกล่าวถึงผลการศึกษาทางด้าน Mean of MWTP ปัจจัยกำหนดความเต็มใจที่จะจ่าย Goodness of fit ของแบบจำลอง ค่า Marginal effect ของตัวแปรต้น รวมทั้งข้อสังเกตอื่นๆ

บทที่ 6 สรุปผลการศึกษา จะกล่าวถึงสรุปผลการศึกษา ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย รวมทั้งข้อจำกัด และข้อเสนอแนะสำหรับงานศึกษาในอนาคต